

JOZO DŽAMBO, *Jajačke i druge zabilješke*, Franjevački samostan sv. Luke, Jajce, 2024., 333 str.

Knjiga *Jajačke i druge zabilješke* povjesničara i publicista Joze Džambe izišla je u Jajcu 2024. godine u nakladi Franjevačkoga samostana sv. Luke u Jajcu. Radi se zapravo o njegovim skupljenim publicističkim člancima objavljenima u nizu tiskovina i internetskih publikacija, a koji su u knjizi podijeljeni u pet cjelina. Knjiga je obogaćena predgovorom fra Drage Bojića (str. 7-10), rječnikom manje poznatih pojmova (str. 313-323), kazalom osobnih imena (str. 324-329) i bibliografskim bilješkama u kojima je navedena izvorna publikacija za svaki pojedini tekst unutar knjige (str. 330-332). Uz osnovni tekstualni sadržaj, autor se potrudio popratiti svaki tekst nizom ilustracija i fotografija kako bi čitateljskoj publici približio materiju o kojoj piše.

Iako se radi o raznorodnim tekstovima, osnovni lajtmotiv, koji od ove knjige stvara cjelinu, autorov je doticaj s Bosnom i njezinim franjevačkim nasljeđem. Prva cjelina naslovljena *Jajce: od kraljevskoga grada do Jezera* (str. 11-72) donosi minijature o značaju i utjecaju grada Jajca na strance i došljake koji su došli u doticaj s njim, bilo da se radi o putopiscima (ovdje nam Džambo predstavlja izvještaje Marcina Czerminskog, Roberta Michela i Otta Gmelina) bilo književnicima koji su našli nadahnuće u jajačkom kraju (autor nam predstavlja njemačkog prozaista Georga Brittinga). Iz ove cjeline valja izdvojiti tekst *Rame uz rame u muzejskoj „Spomen-knjizi“* u kojem nas autor upoznaje sa spomen-knjigom Franjevačkoga muzeja Jajce pri samostanu sv. Luke, u koju se počelo pisati od 1930. godine. Ta spomen-knjiga važno je povijesno svjedočanstvo, posebice za razdoblje od 1941. do 1945., jer pokazuje niz osoba koje su svojim jednostavnim potpisom potvrdili boravak i djelovanje na jajačkom području.

Podmilačje: proštenište Ive Proroka (str. 73-110) naslov je druge cjeline i u njoj je tematizirano svetište sv. Ive u Podmilačju, odnosno brojne legende koje se vežu uz to popularno hodočasničko mjesto. Autor i ovdje donosi 'pogled s izvana', pa tako ponovno čitamo o putu poljskoga putopisca i isusovca Marcina Czerminskog koji je, kako navodi u svojim zapisima, svjedočio čudesnom egzorcizmu u tom svetištu. Fenomen ovoga svetišta bio je predmet znanstvenog interesa izvana, pa smo upoznati s liječnikom Erwinom Liekom i njegovim

kolegom Ignazom Knotzom koji je na zahtjev prethodnog otputovao u Jajce kako bi mu podnio izvještaj o tome što se u Jajcu zapravo događa. Čuda u Podmilačju bila su predmet rada književnika Sandroa F. Rosenfelda (pripovijetka *Johannisfeier*), a njemački profesor Rudolf Kriss pokušao je na etnološkoj osnovi objasniti fenomen sv. Ive u Podmilačju. Iako se oko Podmilačja razvio bogat folklor, on kao takav do današnjega dana izmiče konkretnoj i kvalitetnoj znanstvenoj obradi.

Središnje mjesto u ovoj knjizi zauzima cjelina Markušić: „*Ratne za-bilješke*” i *Plečnik* (str. 111-175), u kojoj autor ocrtava kontekst, karakter i povijesno značenje znamenitog i zagonetnoga provincijala Bosne Srebrene fra Josipa Markušića. U tekstovima su problematizirani Markušićevi politički i nacionalni pogledi, osobnost, kao i njegovi eklezijalni i estetski pogledi. Posebno mjesto u ovoj cjelini zauzima odnos između Markušića i slovenskog umjetnika i arhitekta Jože Plečnika, koji se od njihove suradnje pri izgradnji crkve sv. Ante u Beogradu razvio u iskreno i dugogodišnje prijateljstvo. Ove tekstove možemo čitati i kao niz predgovora na historiografski rad Joze Džambe, jer su nastali iz iskustva pripreme *Ratnih bilješki 1941.-1945.* (ratni dnevnik koji je bosanski provincijal vodio tijekom Drugoga svjetskog rata, djelo objavljeno 2019. godine) i *Fra Josip Markušić – Josip (Jože) Plečnik. Korespondencija 1932.-1956.* (djelo objavljeno 2023. godine).

S rubova povijesti (str. 175-232) sljedeća je i pretposljednja cjelina, u kojoj se donose raznolike crtice iz povijesti Bosne Srebrene. Iznimku ovom lajtmotivu čine tekstovi *Svijet bez Hitlera*, u kojem autor raspravlja o naravi spekulacije o alternativnoj povijesti pomoću primjera iz svjetske i lokalne povijesti, i *Humanost – unatoč svemu*, gdje donosi sjećanja dr. Adolfa Goldberga koji je tijekom Drugoga svjetskog rata bio u ratnom zarobljeništvu u Zenici. Autor zaključuje svoju knjigu cjelinom *Svaštice*. Kako naslov sugerira, radi se o tematski neuvezanim tekstovima koji se, između ostalog, dotiču povijesti, kulture i književnosti.

Pred nama stoji knjiga primarno publicističke naravi koja ima na umu širu publiku od znanstveno-akademske krugova. Velika vrijednost ove knjige leži u Džambinu pristupu čiji se esejizam nije nametnuo nauštrb činjeničnosti, nego upravo u suglasju s njom. Ovo

je svakako kvalitetan primjer budućim profesionalnim povjesničarima koji žele svoje historiografske zaključke pitkije predstaviti široj publici. Za profesionalne povjesničare ova knjiga predstavlja uvid u historiografski rad Joze Džambe, kao i uvid u potencijalna nova istraživanja koja je svojim djelom naćeo.

Ivan Prskalo